

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.26>

УДК 332.1: 330.3

Т. В. Черничко,

д. е. н, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів,

Мукачівський державний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0498-9130>

Ю. Ю. Чорій,

аспірант, Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0007-9626-9686>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

T. Chernychko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics and
Finance, Mukachevo State University*

Y. Chorii,

Postgraduate student, Mukachevo State University

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL UNITS IN THE CONTEXT OF AN INCLUSIVE ECONOMY

У статті досліджено сутність категорії соціально-економічний розвиток територіальних одиниць та інклюзивна економіка. Мета статті – обґрунтувати концепцію та ключові елементи соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки. Визначено ключові аспекти інклюзивної економіки, такі як рівний доступ до економічних можливостей, справедливий розподіл ресурсів, стійке та збалансоване зростання, активна співпраця між усіма сторонами, використання цифрових технологій для розвитку, підвищення якості людського капіталу, соціальний

захист вразливих груп, участь громадян у прийнятті рішень та широка підтримка уряду. Ці аспекти важливі для розуміння того, як інклюзивна економіка може сприяти розвитку територіальних одиниць та забезпечити баланс між сталим економічним зростанням та соціальним прогресом. Зроблено висновок про важливість інклюзивної економіки для соціально-економічного розвитку, з акцентом на соціальних аспектах та необхідності рівності та соціальної справедливості.

The problem of socio-economic development of territorial units in the context of an inclusive economy generally lies in defining and implementing strategies that ensure sustainable and fair economic growth in various geographic regions, with special attention to the inclusion of all population groups. The aim of the article is to substantiate the concept and key elements of socio-economic development of territorial units in the context of an inclusive economy. It emphasizes the necessity of creating a system that provides equal access to resources and opportunities for all population groups, regardless of their personal characteristics, such as age, gender, race, ethnicity, educational level, or work capacity. The main aspects covered by the socio-economic development of territorial units in the context of an inclusive economy include ensuring fair distribution of economic resources, stimulating sustainable and balanced growth, social protection of vulnerable groups, citizen participation in decision-making, and broad government support. The approaches of scholars analyzing the inclusive economy are highlighted, focusing on its key characteristics, such as fairness, involvement, growth, sustainability, and stability. The key aspects of the inclusive economy, such as equal access to economic opportunities, fair distribution of economic resources, active collaboration among all parties, use of digital technologies for development, and improving the quality of human capital, are defined. These aspects are important for understanding how the inclusive economy can contribute to the development of territorial units and ensure a balance between economic growth and social progress. The conclusion is made about the importance of the inclusive economy for the socio-economic development of territorial units, with an emphasis on social aspects and the necessity of equality and social justice. The socio-economic development of a territorial unit should be multifaceted and comprehensive, include both economic and social aspects, and be aimed at forming a more just, inclusive, and balanced society.

Ключові слова: інклюзивна економіка, територіальна одиниця, стале зростання, соціально-економічний розвиток.

Keywords: Inclusive economy, Territorial unit, Sustainable growth, Socio-economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки в загальному вигляді полягає у визначенні та реалізації стратегій, які забезпечують стале та справедливе економічне зростання у різних географічних регіонах, з особливою увагою до включення всіх груп населення.

Ця проблема тісно пов'язана з важливими науковими та практичними завданнями: дослідження і розробка теоретичних основ інклюзивної економіки; вивчення впливу інструментів та методів економічної політики на соціальну справедливість та рівність; розробка та впровадження регуляторних інструментів, які сприяють інклюзивному економічному зростанню на місцевому та національному рівнях.

Проблема соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки вимагає комплексного дослідження з метою створення більш справедливого та стійкого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відсутність єдиних підходів до визначення поняття «соціально-економічний розвиток територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки» у світовій та українській науковій літературі свідчить про складність та багатогранність дефініції.

Згідно з дослідженнями К. Беннера та М. Пастора, проведеними під егідою Фонду Рокфеллера [1], поняття визначається як система, що сприяє розширенню можливостей для спільного процвітання, особливо для тих, хто стикається з бар'єрами на шляху до підвищення власного благополуччя.

Бет Шарратт описує розвиток територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки як систему, орієнтовану на забезпечення більшої справедливості, з високим рівнем зайнятості, де робота оплачується не нижче прожиткового мінімуму та забезпечує безпеку. Вона наголошує на важливості

справедливого розподілу багатства та можливостей серед усіх громадян, а не тільки серед тих, хто знаходиться на вершині соціальної ієрархії. Як ключові принципи інклюзивної економіки Шарратт виокремлює рівність і людську гідність, солідарність і спільноту, автономію і можливість реалізувати свій життєвий потенціал, а також турботу про довкілля [2].

Наукові дослідження підкреслюють важливість рівності та інклюзивності у економіці, прагнення до створення умов, за яких кожен індивід може реалізувати свій потенціал і привнести вклад у суспільний прогрес. Вони також вказують на необхідність інтеграції соціальних параметрів у економічне планування та розвиток, що є ключовим для досягнення сталого та збалансованого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтувати концепцію та ключові елементи соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в контексті інклюзивної економіки. Акцент зроблено на необхідності створення системи, яка забезпечує рівний доступ до ресурсів і можливостей для всіх груп населення, незалежно від їх особистих характеристик, таких як вік, стать, раса, етнічність, освітній рівень чи працездатність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки охоплює комплексні стратегії, спрямовані на забезпечення рівного доступу до ресурсів і можливостей для всіх груп населення. Це включає забезпечення справедливого розподілу економічних ресурсів, стійкого та збалансованого зростання, активну співпрацю між різними учасниками, використання цифрових технологій для розвитку, підвищення якості людського капіталу, соціальний захист вразливих груп населення, його участь у прийнятті рішень та широку підтримку від уряду.

Соціально-економічний розвиток територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки зорієнтовано на створення системи, де кожна людина, незалежно від особистих характеристик, має можливість і визнання у ролі працівника, підприємця, студента, члена сім'ї тощо [3]. Цей підхід підкреслює необхідність рівності та соціальної справедливості в розподілі доходів, прибутків

та оподаткуванні, забезпечуючи при цьому доступ до високоякісних соціальних послуг.

Загалом, у центрі уваги інклюзивної економіки є забезпечення кожному можливості розвитку та використання власного потенціалу, активної участі в суспільному житті, справедливої оплати праці та доступу до можливостей для розвитку. Це передбачає активну роль державних та регіональних інституцій у гарантуванні цих можливостей.

Інклюзія, в широкому розумінні, може бути визначена як процес, в рамках якого індивіди або групи включаються або інтегруються в більш широку систему, стаючи частиною цілого. Основні характеристики інклюзивної економіки за Беннером та Пастором включають [1]:

- справедливість: наголошується на зменшенні нерівності, рівному доступі до суспільних благ і послуг, а також екосистемних ресурсів;
- залученість: люди повинні мати доступ і можливість участі у споживанні ресурсів, як працівники, споживачі та власники бізнесу, підтримуючи прозорість ринку та інформації;
- зростання: стимулювання розвитку ринку праці та підвищення матеріального добробуту, з орієнтацією на економічні перетворення на користь усіх членів суспільства;
- стійкість: зосередження на довготривалому соціальному та економічному добробуті, включаючи інвестиції в екологію та здоров'я, а також зменшення залежності від природних ресурсів;
- стабільність: створення умов для публічної та приватної довіри до майбутнього, забезпечення здатності передбачувати економічні результати, інвестування в особисте майбутнє, та забезпечення економічної стійкості до криз та мінімізація ризиків.

У наукових працях, в яких досліджується поняття соціально-економічного розвитку територіальних одиниць, особлива увага приділяється його соціальним аспектам. Серед ключових напрямів таких досліджень виокремлюються: скорочення рівня бідності; розвиток людського капіталу через підвищення якості освіти та медичних послуг; підсилення соціального капіталу, що передбачає

залучення громади до процесу прийняття рішень; зосередження уваги на гендерній рівності, зокрема на здоров'ї, благополуччі та ролі жінок у суспільному житті; та зміцнення соціального захисту, який включає заходи проти ризиків, пов'язаних з віком, захворюваннями, інвалідністю, природними катастрофами, економічними коливаннями та конфліктами [4, 5]. Ці підходи вказують на багатогранність і комплексність інклюзивної економіки, охоплюючи як економічні, так і соціальні аспекти, з метою створення більш справедливого та включає суспільства.

Отже, інклюзивна система територіальної одиниці визначається не тільки як ефективний розподіл людських ресурсів, але й як система, яка активно працює над забезпеченням рівності та інклюзивності на всіх рівнях економічної діяльності.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [6] акцентує увагу на широкій участі в економічному зростанні та зростанні продуктивності. ОЕСР наголошує на важливості забезпечення можливостей для кожного привнести вклад та досягти успіху, незалежно від його походження чи обставин. Цей підхід передбачає, що економічне зростання має бути справедливо розподілене в суспільстві, створюючи можливості для всіх його членів [6].

З іншого боку, група українських науковців, очолювана А. Крисоватим [7], висуває ідею інклюзивного розвитку, розглядаючи її як економічний процес, спрямований на забезпечення економічної, соціальної та територіальної єдності. Це досягається через покращення рівня життя та загального добробуту населення. Основна мета такого підходу полягає в досягненні економічного зростання та ефективного розвитку територіальної одиниці.

Науковці визначають ряд ключових принципів, які лежать в основі соціально-економічного розвитку територіальної одиниці в умовах інклюзивної економіки. Серед них:

- постійне вдосконалення: неперервний процес удосконалення економічних механізмів та політик, з метою адаптації до змінних умов та потреб суспільства;

- зменшення масштабів бідності: активне зусилля щодо скорочення рівня бідності через різні економічні та соціальні програми;
- підвищення добробуту населення: зосередження на поліпшенні умов життя та забезпечення вищого рівня життя для всіх членів суспільства;
- розгляд економічних прав людини: визнання та захист економічних прав кожної людини як фундаментальної складової справедливого суспільства;
- мінімізація зовнішньоекономічних наслідків: зосередження на зменшенні негативного впливу міжнародної економічної діяльності на внутрішні умови;
- врахування ідеї громадських рухів: підтримка та інтеграція ініціатив громадськості у формуванні економічної політики;
- увага до потреб знедолених та маргіналізованих груп населення: особлива увага до вразливих груп суспільства з метою забезпечення їх інтеграції та участі у економічному житті;
- перерозподіл влади та ресурсів: справедливий розподіл ресурсів та владних повноважень для забезпечення рівних можливостей для всіх.

На рис. 1 запропоновано три основні компоненти, які, на нашу думку, визначають структуру поняття «соціально-економічного розвитку територіальної одиниці в умовах інклюзивної економіки». Поєднання економічних та соціальних вигод у контексті інклюзивної економіки є важливим аспектом для забезпечення добробуту населення в регіоні. Це включає наступні елементи:

- економічні вигоди: визначається зростанням обсягу випуску товарів і послуг. Економічне зростання безпосередньо впливає на соціальні можливості, впливаючи на соціальну згуртованість, інститути, цінності, а також надаючи можливості для участі та навчання, збільшуючи державні та приватні інвестиції;
- соціальні вигоди: включають в себе цінності, довіру, міжособистісні взаємодії та соціальні мережі. Соціальні вигоди можуть позитивно впливати на економічні вигоди, сприяючи укладанню контрактів, прийняттю ризику, стимулюванню інновацій та активній економічній участі;

– двосторонній характер взаємодії: існує тісний взаємозв'язок між соціальними та економічними вигодами. Трансформація економічних вигод у соціальні, а також активна участь населення в розподілі та перерозподілі економічних результатів на регіональному рівні, є ключовими для формування інклюзивної економіки;

– добробут населення: визначається не лише покращенням матеріальних умов життя, але й забезпеченням свободи, можливостей для розвитку та процвітання в майбутньому.

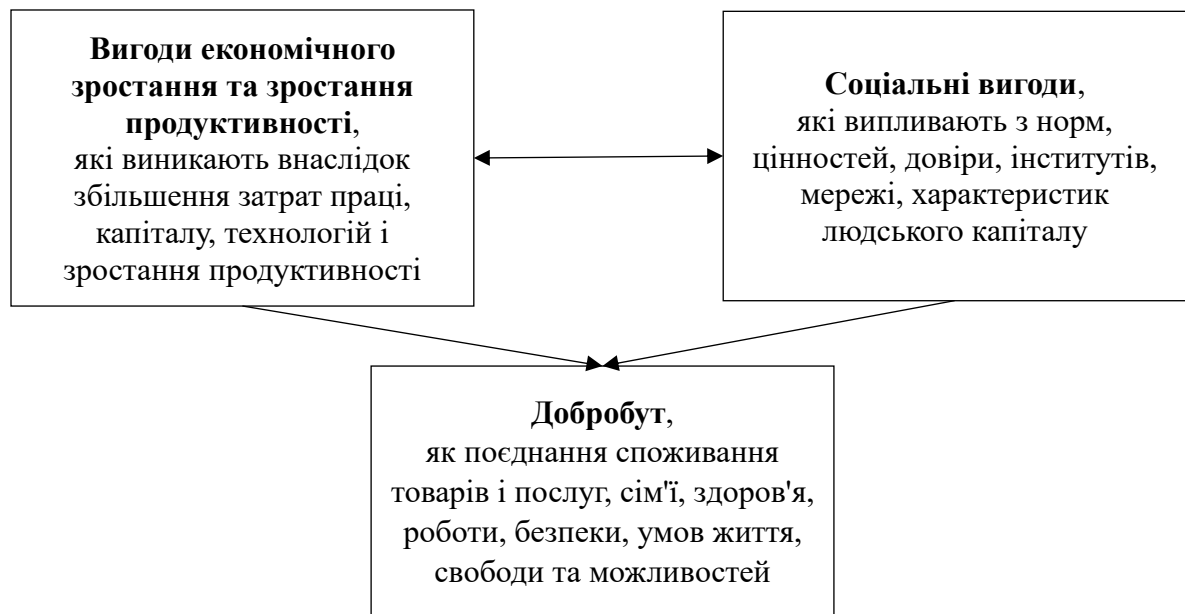

Рис. 1. Основні компоненти, які визначають структуру поняття соціально-економічного розвитку територіальної одиниці в умовах інклюзивної економіки

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Загалом, інклюзивна економіка прагне до гармонійного поєднання економічних та соціальних вигод, створюючи умови для збалансованого розвитку та підвищення якості життя всіх членів суспільства.

Основні характеристики інклюзивної економіки охоплюють цілий спектр чинників, які сприяють створенню справедливого та ефективного економічного середовища для всіх громадян.

Перелік характеристик соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки може включати:

1. Рівний доступ до ресурсів: забезпечення усім групам населення рівного доступу до економічних, соціальних та освітніх ресурсів.

2. Справедливий розподіл доходів: мінімізація соціальної нерівності через справедливий розподіл доходів і благ.

3. Стале зростання: фокус на довгостроковому, стійкому економічному розвитку, який не шкодить довкіллю.

4. Інклюзивність у прийнятті рішень: залучення різних груп населення та зацікавлених сторін до процесу управління та прийняття рішень.

5. Інновації та технології: впровадження новітніх технологій та інноваційних підходів для підвищення продуктивності та ефективності.

6. Покращення якості життя: зосередження на підвищенні якості життя через доступ до якісних освітніх, медичних та соціальних послуг.

7. Соціальний захист та підтримка вразливих груп: надання соціального захисту та підтримки вразливим і маргіналізованим групам населення.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.
Соціально-економічний розвиток територіальної одиниці в умовах інклюзивної економіки пов'язано з максимальним долученням всіх її елементів, включаючи населення, економічні суб'єкти, управлінські та суспільні інституції, до процесу життя суспільства. Основна мета полягає у забезпеченні економічного росту та ефективного розвитку, шляхом справедливого доступу до соціально-економічних ресурсів та конструктивної взаємодії між різними соціальними групами.

Соціально-економічний розвиток територіальної одиниці повинен бути багатограним та комплексним, включати як економічні, так і соціальні аспекти, і бути спрямованим на формування більш справедливого, інклюзивного та збалансованого суспільства. Дотримання принципів інклюзивної економіки є необхідним для соціально-економічного розвитку територіальних одиниць, з акцентом на соціальних аспектах та необхідності рівності та соціальної справедливості.

Література

1. Benner, C., Pastor, M. (2018). Inclusive Economy Indicators. The Rockefeller Foundation. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/wpcontent/uploads/Inclusive-Economies-IndicatorsExec-Summary.pdf>
2. Sharratt, B. (2022). What do we mean by ‘inclusive economy’? GMCVO. URL: <https://www.gmcvo.org.uk/news/blog-whatdo-we-mean-%E2%80%98inclusiveeconomy%E2%80%99>
3. How Do You Define an Inclusive Economy? The Aspen Institute. URL: <https://www.aspeninstitute.org/blog-posts/how-do-you-define-an-inclusive-economy/>
4. Gupta, J., Pouw, N., Ros-Tonen, M. (2015). Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. The European Journal of Development Research. URL: https://pure.uva.nl/ws/files/2486334/165444_ejdr201530a.pdf
5. Rauniyar, G., Kanbur, R. (2009) Inclusive growth and inclusive development: A review and synthesis of Asian Development Bank literature. Journal of the Asia Pacific Economy 15(4): 455-469. URL: https://www.adb.org/sites/default/files/evaluation-document/35885/files/op8-inclusive-growth-development_5.pdf
6. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). (2021). Inclusive Growth. URL: <https://www.oecd.org/inclusive-growth/#introduction>
7. Krysovaty, A., Zvarych, I., Brodovska, O., Shevchenko, I., Krasnorutskyy, O. (2023). Development of Inclusive Economy as the Basis of Economic Growth of the Global Economy. TEM Journal. Volume 12, Issue 2, pages 936-947. URL: https://www.temjournal.com/content/122/TEMJournalMay2023_936_947.pdf
8. Claridge, M. et al. (2001) : Towards an Inclusive Economy, New Zealand Treasury Working Paper, № 01/15, New Zealand Government, The Treasury, Wellington. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/205456/1/twp2001-15.pdf>

References

1. Benner, C. and Pastor, M. (2018), “Inclusive Economy Indicators”, The Rockefeller Foundation, Available at: <https://www.rockefellerfoundation.org/wpcontent/uploads/Inclusive-Economies-IndicatorsExec-Summary.pdf> (accessed December 30, 2023).

2. Sharratt, B. (2022), “What do we mean by ‘inclusive economy’?”, GMCVO, available at: <https://www.gmcvo.org.uk/news/blog-whatdo-we-mean-%E2%80%98inclusiveeconomy%E2%80%99> (accessed December 30, 2023).
3. The Aspen Institute (2023), “How Do You Define an Inclusive Economy?”, available at: <https://www.aspeninstitute.org/blog-posts/how-do-you-define-an-inclusive-economy/> (accessed December 30, 2023).
4. Gupta, J., Pouw, N. and Ros-Tonen, M. (2015), “Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development”, The European Journal of Development Research, available at: https://pure.uva.nl/ws/files/2486334/165444_ejdr201530a.pdf (accessed December 30, 2023).
5. Rauniyar, G. and Kanbur, R. (2009), “Inclusive growth and inclusive development: A review and synthesis of Asian Development Bank literature”, Journal of the Asia Pacific Economy, vol. 15(4), pp. 455-469, available at: https://www.adb.org/sites/default/files/evaluation-document/35885/files/op8-inclusive-growth-development_5.pdf (accessed December 30, 2023).
6. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). (2021), “Inclusive Growth”, available at: <https://www.oecd.org/inclusive-growth/#introduction> (accessed December 30, 2023).
7. Krysovatty, A., Zvarych, I., Brodovska, O., Shevchenko, I. and Krasnorutsky, O. (2023), “Development of Inclusive Economy as the Basis of Economic Growth of the Global Economy”, TEM Journal, Vol. 12, Issue 2, pp. 936-947, available at: https://www.temjournal.com/content/122/TEMJournalMay2023_936_947.pdf (accessed December 30, 2023).
8. Claridge, M. (2001), “Towards an Inclusive Economy”, New Zealand Treasury Working Paper, vol. 01/15, New Zealand Government, The Treasury, Wellington, available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/205456/1/twp2001-15.pdf> (accessed December 30, 2023).

Стаття надійшла до редакції 03.01.2024 р.